



## COVID-19 ve Deri

İsmail ÖRS<sup>1</sup>

### Özet

Coronavirüsler yıllardan beri viral üst solunum yolu enfeksiyonuna neden olan etkenlerdir. 2019 yılında yeni bir solunum yolu enfeksiyonu tanımlanmış ve bu koronavirüs tipine COVID-19 adı verilmiştir. COVID-19 enfeksiyonu asemptomatik olarak seyrebileceği gibi, hafif bulgularla veya ağır solunum sıkıntısı ile de kendini gösterebilir. Beraberinde ateş yüksekliği ve öksürük görülebilir. Ayrıca son zamanlarda COVID-19 ile ilişkili olabileceği düşünülen deri bulguları da belirtilmektedir. COVID-19'a eşlik eden bu deri bulguları arasında egzematöz döküntü, ürtiker, peteşi ve saç dökülmesi yer almaktadır. COVID-19'un şu an için spesifik tedavisi bulunmamasıyla birlikte çok çeşitli ilaçlar denenmektedir. COVID-19 dünyanın son yüzyılda gördüğü en büyük pandemilerden biridir. Özellikle bilinmeyen yönleri ve tedavisine yönelik çok daha fazla çalışmaya gerek duyulmaktadır.

### Anahtar Kelimeler

COVID-19  
Deri  
Tedavi

### Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 29.04.2020  
Kabul Tarihi: 26.08.2020  
E-Yayın Tarihi: 31.12.2020

## COVID-19 and Skin

### Abstract

Coronaviruses have caused upper respiratory disease for years. In 2019, a new coronavirus was identified and it is called COVID-19. Clinical manifestations of COVID-19 can be asymptomatic, only a few symptoms or serious respiratory distress, fever and cough may appear. Also, it was thought cutaneous manifestations can occur in COVID-19. Cutaneous manifestations in COVID-19 eczematous rash, urticaria, petechiae and hair loss. Currently, no specific medication is available for COVID-19 but various drugs have been trying. COVID-19 is the one of the biggest pandemic that is the seen in the World at the last century. We need more studies about unknown features and treatment of COVID-19.

### Keywords

COVID-19  
Skin  
Treatment

### Article Info

Received: 29.04.2020  
Accepted: 26.08.2020  
Online Published: 31.12.2020

### 1. Giriş

Derlememizde, dünyadaki neredeyse bütün ülkeleri temelden sarsan ve derinden etkileyen yeni tip koronavirüs COVID-19'u genel hatlarıyla incelemeyi ve onun yaptığı deri lezyonlarını gözden geçirmeyi amaçladık. Deri bulguları ve COVID-19 ile ilgili bilgilerimizi kısaca gözden geçirmeyi amaçladık.

<sup>1</sup> Özel Konya Büyükşehir Hastanesi, Konya, Türkiye, drismailors@gmail.com

## 2. Genel Bilgiler

Sars-Coronavirüsü (COVID-19), 2003 yılının şubat ayında ilk defa Çin’de görülen ve şiddetli akut solunum yetmezliğine neden olan bir koronavirüsdür (Yücel ve Görmez, 2019). Bu virüs ailesi zoonotik olup, hayvanlardan insanlara bulaşarak hastalık yapabilmektedir (Akpınar ve Üstün, 2020). Etken zarflı, pozitif polariteli bir RNA virüsüdür. Yarasa kökenli olduğu düşünülmektedir (Buruk ve Özlü, 2020).

Bugüne kadar yapılan gözlemlerde SARSCoV-2’inin inkübasyon periyodunun ortalama 5,2 gün (4,1-14) olduğu ortaya konulmuştur (Alimoğlu ve Erol, 2020). İnkübasyon süresi sonunda COVID-19’un sık görülen belirtileri solunum sıkıntısı, ateş yüksekliği ve öksürüktür. Etken semptomsuz olarak seyredebileceği gibi, hafif bulgular veya ağır solunum sıkıntısı ile de kendini gösterebilir (Alkan Çeviker ve Dindar Demiray, 2020). Viral pnömoni vakalarının %14’ünde, şiddetli hastalık ortaya çıkmaktadır. Bazı hastaların solunum sıkıntısı giderek kötüleşmeye devam etmekte ve genellikle üçüncü haftaya kadar uzayan mekanik ventilasyon desteği gerektiren akut solunum sıkıntısı sendromu (ARDS) geliştirmektedir (İnal İnce D ve ark., 2020).

Salgının başlangıcında ilk tespit edilen vakaların Wuhan’da canlı hayvan satılan ve daha sonra hastalık kaynağı olabileceği düşünülerek kapatılan pazar yeriyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Ancak aradan zaman geçtikçe hastalığın insandan insana yayıldığı anlaşılmıştır (Uğraş Dikmen ve ark., 2020).

Bütün yaş gruplarında görülmekle birlikte, altta yatan sistemik hastalığı bulunan kişilerde, 65 yaş üstü popülasyonda hem klinik tablo ağırlaşmakta hem de mortalite oranları artmaktadır (Yılmaz, 2020).

## 3. COVID-19 Deri Bulguları

COVID-19 ile ilgili vakalar arttıkça deri bulgularının varlığı da görülmeye başlanmıştır. Akciğer, kalp, böbrek, dalak, kemik iliği, pankreas, mide, bağırsak, tiroid ve deri örneklerinde yapılan otopsiler yeni koronavirüsün bronş mukozası ve immün sistem hücrelerine tropizmi tipik histopatolojik bulgularla gösterilmiştir. Tipik bir deri bulgusuna rastlanmamıştır, deri tutulumunun iyatrojenik olarak ortaya çıkabileceği düşünülmektedir (Sevimli Dikicier B ve Yıldız M, 2020).

COVID-19’lu hastalarda, İtalya’da yapılan bir araştırmada 88 hastanın 18’inde eritematöz döküntü, yaygın ürtiker ve suçiçeği benzeri döküntüler saptanmıştır (Recalcati, 2020).

Belçika’da yüksek ateş ve akut ürtiker tablosuyla ortaya çıkan COVID-19 vakaları bildirilmiştir (van Damme ve ark 2020).

İspanya’dan yapılan bir çalışmada ise 84 yaşındaki bayan olguda COVID-19 semptomları başladıktan 11 gün sonra fleksüral bölgelerde kaşıntılı, kızarıklık maküller gözlenmiştir. Bu lezyonların alınan tedaviye mi yoksa virüs enfeksiyonuna mı bağlı olduğu netlik kazanmamıştır (Jimenez-Cauhe ve ark., 2020).

Yine covid-19 hastalarında saç dökülmesinde artış saptanmıştır (Goren ve ark., 2020).

Amerika’dan bildirilen iki COVID-19 olgusunda ise hastalarda geçici süreliğine ortaya çıkan livedo retikularis tabloları gözlenmiştir. Bu vakalardan bir tanesi 67 yaşında erkek diğeri ise 47 yaşında bayan hastadır. Hastalardan biyopsi alınmamış ve hastalıkları hafif seyretmiştir (Manalo ve ark., 2020).

Yine bazı yayınlarda COVID-19 ile birlikte peteşileri, yenidoğanın akut hemrojik ödemi ve morbiliform döküntüleri olan vakalar tariflenmiştir (Estébanez ve ark., 2020).

Peteşileri olan ve kan değerlerinde anormallik saptanan bir hastada semptomların zamanla belirginleşmesi üzerine COVID-19 pozitifliği saptanmıştır. Tayland’dan bildirilen bu vaka ateş

yüksekliği ve öksürük gibi bulgulardan önce deri döküntülerinin ortaya çıkabileceğini göstermekte ve dikkatli olması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Joob ve ark., 2020).

Ayrıca koronavirüs salgını sırasında sağlık çalışanlarında koruyucu maske giymeye bağlı yüzde ülserasyonlar, abrazyonlar ve basınç izleri ortaya çıkabilmektedir. Yine elleri sık yıkamaya ve eldiven kullanımına bağlı el egzemaları görülebilmektedir (Elston, 2020).

Bir başka yayında bu konuda N95 maskelerin kullanımına bağlı, Türkçeye kâğıt dermatiti şeklinde çevirebileceğimiz “paper dermatiti” tariflenmiştir (Song ve ark., 2020).

Yine maske kullanımının kulak arkasında erozyonlara yol açtığı kendi klinik gözlemlerimizde saptanmıştır.

#### 4. Tedavi

Covid-19’lu bireylerin bol sıvı tüketmeleri ve dinlenmeleri önerilmektedir. Ateş yüksekliğini düşürmeye yönelik parasetamol türü ateş düşürücüler kullanılabilir. Hastanın bulunduğu oda havalandırılmalı; oda sıcaklığı aşırı olmamalıdır (Karcıoğlu, 2020).

COVID-19’un spesifik bir tedavisi bulunmamakla birlikte semptomatik hastaların tedavisinde oseltamivir ve hidroklorokin kullanılmaktadır. Pnömonili olgularda antiviral tedaviye azitromisin de eklenebilmektedir. Oseltamivir ve hidroklorokine yanıt vermeyen hastalarda, ikinci seçenek tedavi olarak lopinavir/ ritonavir kullanılabilir (Tırmıkçıoğlu, 2020).

İmmunomodülatuar kullanan dermatoloji hastalarında gelişen covid-19 ile ilgili bilgilerimiz kısıtlıdır bu yüzden cilt hastalıkları için immünomodülatuar kullanan hastaların ilaçları kesilmelidir (Rademaker ve ark., 2020).

#### 5. Sonuç

Covid 19 pandemisi son yıllarda savaşlar dışında dünyayı derinden etkileyen olaylardan bir tanesi olmuştur. Olmaya da devam edecektir. Önümüzdeki yıllarda korunmaya ve hayatımızı eski normal haline getirmeye çalışmak için sıkı önlemlere devam etmemiz gerekecektir.

Bu yüzden bu virüs hakkında daha çok bilgiye deri üzerindeki etkilerini bilmemiz ve tedavisini ona göre düzenlememiz önemlidir.

#### Kaynakça

- Alimoğlu, O., & Erol, C.I. (2020). COVID-19 pandemisi sırasında genel cerrahi uygulamalarına yaklaşım. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 102-110.
- Akpınar, F., & Üstün, Y. (2020). Current information about SARS-COV-2 (COVID-19) infection in obstetrics and gynecology practice. *Turk J Womens Health Neonatol*, 2(1), 13-16.
- Alkan Çeviker, S., & Dindar Demiray, E.K. (2020). SARS-CoV-2 (COVID 19) enfeksiyonu ayırıcı tanı açısından diğer solunumsal virüsler, *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 1(Özel Sayı), 45-49.
- Buruk, K., & Özlü, T. (2020). New coronavirus: SARS-CoV-2. *Mucosa*, 3(1), 1-4.
- Elston, D.M. (2020). Occupational skin disease among health care workers during the coronavirus (COVID-19) epidemic. *J Am Acad Dermatol*, 82(5), 1085-1086.
- Estébanez, A., Pérez-Santiago, L., Silva, E., Guillen-Climent, S., García- Vázquez, A., & Ramón, M.D., 2020. Cutaneous manifestations in COVID-19: a new contribution, 34 (6), e250-251
- Goren, A., Vano-galvan, S., Wambier, C.G., McCoy, J., Gomez-Zubiaur, A., Moreno-Arones, O.M., Shapiro, J., Sinclair, R., Gold, M.H., Kovacevic, M., Mesinkovska, N.A., Goldust, M., & Washenik, K. (2020). A preliminary observation male pattern loss among hospitalized Covid-19 patients in Spain-a potential clue to the role of androgens in Covid-19 severity. doi:10.1111/jocd.13443
- İnal İnce, D., Vardar Yağlı, N., Sağlam, M., & Çalık Kütükcü, E. (2020). COVID-19 enfeksiyonunda akut ve post-akut fizyoterapi ve rehabilitasyon. *Turk J Physiother Rehabil*, 31(1), 81-93.

- Jimenez-Cauhe, J., Ortega-Qujano, D., Preto-Barros, M., Moreno-Arrones, O.M., & Fernandez-Neto, D. (2020). Reply to "COVID-19 can present with a rash and be mistaken for Dengue": Petechial rash in a patient with COVID-19 infection. *J Am Acad Dermatol*, doi:10.1016/j.jaad
- Joob, B., Wiwanitkit, V. (2020). COVID-19 can present with a rash and be mistaken for Dengue. *J Am Acad Dermatol*, 82(5), e177.
- Karcıoğlu, Ö. (2020). What is coronaviruses, and how can we protect ourselves? *Phnx Med*, 2(1) 66-71.
- Manalo, I.F., Smith, M.K., Cheeley, J., & Jacobs, R. (2020). A dermatologic manifestation of COVID-19: transient livedo reticularis. *J Am Acad Dermatol*, 83(2), 700.
- Rademaker, M., Baker, C., Foley, P., Sullivan, J., & Wang, C. (2020). Advice regarding COVID-19 and use of immunomodulators, in patients with severe dermatological diseases. *Australasian Journal of Dermatology*, 61(2), 158-159.
- Recalcati, S. (2020). Cutaneous manifestations in COVID-19: a first perspective. *J Eur Acad Dermatol Venereol*, 34(5), e212-213
- Sevimli Dikicier, B., Yıldız, M. (2020). Covid-19 Enfeksiyonu: dermatolojik bulgu var mı? *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 1(Özel Sayı), 135-139.
- Song, Z., Xie, J., Zhu, J., & Tao, J. (2020). A "paper diaper" in N95 respirator. *J Am Acad Dermatol*, pii: S0190-9622(20)30745-3.
- Tırmıkçioğlu, Z. (2020). COVID-19 enfeksiyonu olan gebelerde ilaç kullanımı. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25, Ek Sayı 1, 52-58.
- Uğraş Dikmen, A., Kına, H.M., Özkan, S., & İlhan, M.N. (2020). COVID-19 epidemiyolojisi: pandemiden ne öğrendik. *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 1(Özel Sayı), 29-36.
- van Damme, C., Berlingin, E., Saussez, S., & Accaputo, O. (2020). Acute urticaria with pyrexia as the first manifestations of a COVID-19 infection. *J Eur Acad Dermatol Venereol*, 34(7), e300-301.
- Yılmaz, D. (2020). Dis hekimliği ve dental klinikler yönünden COVID-19 enfeksiyonu. *J Biotechnol and Strategic Health Res*, 1(Özel Sayı), 22-28.
- Yücel, B., & Görmez, A. (2019). SARS-Corona virüsüne genel bakış. *Turk J App Sci Tech*, 2(1), 32-39.